

A PÁLYAKEZDŐ RAJZTANÁR ÉS KÉPZŐMŰVÉSZ.
MARLIN MOLLY
(SZÁSZSEBES, 1865–BAYRISCHZELL, 1954)

Kulcsszavak: *nők oktatása; rajztanítónők; női képzőművészek; szakmai dilemmák; női életút*

Az erdélyi szász képzőművészet történetének kutatója, Gudrun-Liane Ittu a 20. század fontos női alkotójaként tartja számon a szászsebesi Marlin Mollyt öt másik nő társaságában, olyanokként, akik az 1880-as, 1890-es években elsőként tanultak külföldön.¹ Az általa felgöngyölített művészi életrajzi adatok a szakmai karriernek párhuzamba állítására adnak lehetőséget, továbbgondolásra készítetnek a magyar festőiskolákra, a festészet intézményes oktathatóságára, a női festők képzésére, identitására, karrierjére vonatkozóan is. E tanulmányban egy női életpálya alakulástörténetének rekonstruálása rendjén vizsgálom ezeket a kérdéseket.

A viszonylag hosszú életkort megélt Marlin Molly élettörténete Szászsebesről indul, és a szálak német földre vezetnek, miközben nyomát veszítjük a 20. században.² Az evangélikus felekezetű Marlin Molly a Szászsebesen jegyzőként működő Karl Marlin és Lujza lánya.³ Kolozsváron az Állami Tanítóképzőben szerez képesítést,

* BERKI Tímea (1977), PhD, irodalomtörténész, társult oktató, BBTE Magyar Irodalomtudományi Intézet, szerkesztő, *Napsugár*, *Szívárvány* gyermekirodalmi lapok, Kolozsvár, berkitimea@gmail.com

1 Lásd erről bővebben Gudrun-Liane ITTU: *Siebenbürgisch-Deutsche Künstlerinnen vom Ende des 19 und Anfang des 20 Jahrhunderts*. Studia Ubb Historia Artium LXV(2020). 1. sz. 127–157.

2 Erdélyben utoljára 1907-ben állít ki, Segesváron. Vö. uo. 139.

3 Valószínű, rokonságban áll azzal a Marlin családdal, melyhez a polgári származású Marlin Joseph is tartozik. Ez utóbbi Nagyszebenben tanult, Bécsben teológiai képzésben vett részt, majd újságírói, szépírói karriert futott be Pesten. Lásd MISKOLCZY Ámbrus: *A szászok német nemzeti ébredése = Erdély története*. Főszerk. Köpeczi Béla. III. Online: <https://mek.oszk.hu/02100/02109/html/588.html#597> (Utolsó megtekintés: 2025. 03. 18.) Németül ismertette a román népköltészet értékeit, és hangsúlyozta a magyarság szerepét Erdélyben. *Attila* című drámájáról bővebben HERMANN Gusztáv Mihály: *Joseph Marlin: Attila* = HERMANN Gusztáv Mihály–ORBÁN Zsolt: *Csillagösvény és göröngyös út. Mítosz és történelem a székely nép tudatában*. EME, Kvár, 2018. 205–206.

majd felvételt nyer a budapesti Mintarajzképző Iskola női osztályába, ahol 1891-ben polgári leányiskolai rajztanítónői képesítést nyer.

Bicskei Éva állítja azt, hogy a nők képzőművészeti képzése és tevékenysége jólneveltséget, így társadalmi státuszt jelzett a 19. században, és a középréteg kulturális önmeghatározásának alkotórésze volt, akárcsak a nyelvtanulás vagy zenei tudás.⁴ A nők szakképzése a budapesti iskolában éppen abban az időszakban, amikor Marlin Molly ott tanul, másodlagosnak számított a férfiakéhoz képest, és a rajztanításra korlátozódott. Az intézmény elzárkózott a hivatásos festőnők képzésétől: festészeti oktatásban csak magas tandíjat fizető és „rendkívüli” nőnövendékek részesülhettek.⁵ „A mintarajztanoda nemcsak a nők professzionális képzőművészeti tevékenységének dilettánsként való felfogását tartotta fenn, hanem egyben a műkedvelést (a női) nemhez kötötten építette ki.”⁶ A magas tandíj anyagi korlátozása, a rendkívüliség sem jelentett garanciát a képzőművészeti tevékenység professzionális elismeréséhez.

Az *Okleveles rajztanárok, rajztanítók és rajztanítónők névjegyzéke a képesítés nemének, évének és az illető állomáshelyének megjelölésével* című kiadványban ott találjuk Marlin Molly nevét, és azt, hogy 1891-ben polgári leányiskolai rajztanítónői képesítést szerzett. Ezáltal kortársi értelmezésben – amint erre Bicskei Éva rámutatott – a női dilettáns, azaz műkedvelő képzőművészek sorába tartozott. 1891-ben többen is befejezték tanulmányaikat a mintarajziskolában, a tizenhét diák közül tizennégy férfi és Marlin Molly, Rigó Mária, Rössner Adél, valamint Telkesy Valéria. A rajztanítói vizsga előtt ez a négy nő 1891 márciusában közös fellebbezést nyújt be az intézmény vezetőjének, Kelety Gusztávnak a vizsgakövetelmények miatt, hiszen olyasmit is számonkérnek tőlük, amit saját költségükön, szorgalomból tanultak meg, nem a mintarajziskolában.⁸ E női szolidaritásról és öntudatosságról árulkodó gesztus erősít meg abban, hogy érdemes e női életpályák alakulását alaposabban szemügyre venni.

Rigó Mária az egykorú elképzelések szerinti legegységertelműbb utat járja be. Mintarajziskolai tanulmányai után polgári leányiskolai tanítóként, majd tanítóképzői tanárként helyezkedik el Kolozsváron.⁹ Pályakövető, a végzettségének megfelelő hivatást gyakorolja, de alkot is, művészi teljesítményét kiállításokon szereplő munkái

4 Vö. BICSKEI Éva: *Műkedvelés és professzionalizáció között. Nők képzőművészeti oktatásának intézményesülése az első világháborúig*. Korall 13. (2003. szept.) 5–29.

5 Néhány erre vonatkozó példához lásd SZÉCSI Noémi–GÉRA Eleonóra: *A budapesti úrinő magánélete (1860–1914)*. Európa, Bp., 2015. különösen 308–375.

6 BICSKEI: *i. m.* 14.

7 *Okleveles rajztanárok, rajztanítók és rajztanítónők névjegyzéke a képesítés nemének, évének és az illető állomáshelyének megjelölésével = Rajzoktatás. A magyar rajztanárok és rajztanítók országos egyesületének értesítője*. XIV(1911). 4. sz. 117–130.

8 Lásd erről bővebben BICSKEI: *i. m.*

9 Kolozsvári rajztanítóként részt vesz a Kolozs megyei tanítótestület nevelésügyi bizottsága munkálataiban. Vö. S. J.: *Egyesületi élet. Család és nevelés XXIV*(1899). 1. sz. 11.

jelentik. A fővárosi iparcsarnokban az 1885-ös országos kiállításon látható edények, használati tárgyak díszítését értékelve, a porcelánfestés kapcsán írják, hogy „[M]int különlegességet sokan fogják megtekinteni a báró Kemény Vilma és Rigó Mari kolozsvári »műkedvelők« munkáit, melyek régi jó magyar minta után készült edényállványra vannak rakva s ez állványt virágokkal szintén Kemény Vilma bárónő festette be. A bárónő különben csupa madarat festett (tányérokra,) míg Rigó Mari kínai és japáni alakokkal, meg kutya s macska csoportokkal próbálkozott meg, mindkettő nagyobb sikerrel, mint műkedvelőktől várhatnék. Báró Bornemissza Albertné Kolozsvárról és Vancza Emma Miskolcra szintén állítottak ki igen csinos porcelánfestéseket”.¹⁰ A kiállítási tárca szerzője az ismertetésen kívül minősítésekbe is bocsátkozik, és ezekre figyelve, számunkra a műkedvelő szó idézőjeles használata igazán érdekes. Ez arra enged következtetni, hogy a kifejezés jelentése bizonytalanságával számol a szerző. Erre utal a „nagyobb sikerrel, mint műkedvelőktől várhatnék” megfogalmazása, és ezzel a dilettáns és művészileg értéket létrehozó alkotók közötti különbség kérdését hozza játékba, ami pozitív elmozdulást jelenthet a női képzőművészek kortársi értelmezéseihez képest. A díszítőművészet kérdésére a tanulmány egy későbbi részében visszatérünk. Egyébként ezen a kiállításon a X. csoport, az Agyag- és üvegipari csoport kiállítási nagy érmét nyeri el Rigó Mari, jó ízléséért.¹¹ A kolozsvári *Ellenzék* napilap tudósítása megerősíti azt a tényt, hogy festői tevékenységével tanítói, tanári pályája idején sem hagy fel Rigó Mari, például a helyi művészbál díszletei festésében vállal szerepet más festők társaságában: „A ma esti művészbálra nagy a készülődés. A festők Peielle Róbert műtermében, hetek óta dolgoznak a díszleteken. A munkába részt vettek: Peielle Róbertné, özv. Peielle Istvánné, Rigó Mariska, Biasini Mariska, Ács Ferenc, Peielle Róbert, Kőváry Endre, Marselek Endre, Stein János, Veress Zoltán. Papp Gábor festő is készített egy reklám képet, mely a New York szállóban látható”.¹²

Telkesy Valéria (1870–1950), aki 1893-ban szintén díjat nyer csendéletével, és akit tehetségesnek tartanak már diákként is, tanulmányai végeztével festőnőként működik. Életpályája mélyreható feltárása gazdagíthatja a női képzőművészek történe-

10 MUZSLAI K. János: *A szalonból a konyháig (Kiállítási tárcsa)*. Fővárosi Lapok XXII(1885). 115. sz. 745.

11 Rigó Mari nem egyedüli nyertes. Kiállítási nagy érmet nyer még „Báró Bornemissza Albertné szül. gr. Kornis Gabriella Kolozsvár, jó ízlésért. Farkasházi Fischer Vilmos porcelánfestészete Kolozsvár, jó munka, jó ízlés és iparművészeti haladásért. Kemény Vilma bárónő, jó ízlésért. Haller Kornélia Kolozsvár, jó ízlésért. [...] Zilahi fazekas-ipartársulat Zilah, jó munkáért”. Sz. n.: *Országos kiállítás*. Székely Nemzet III(1885). 151. sz. o. n.

12 A kolozsvári *Ellenzék* napilapot idézi MIKLÓSI-SIKES Csaba: *Festőművészek, műtermek a 19. századi Kolozsváron. Kortörténeti adatok a helyi sajtó tükrében*. Erdélyi művészet 1989. Online: <http://www.erdelyimuveszet.ro/kataszter/keret/cikk/cikkekossz.htm> (Utolsó megtekintés: 2025. 05. 02.)

tét. Rössner Adél (1860–1954) Munkácsy ajánlására tanul az intézményben 1882 és 1885 között. Ő az, aki tanulmányait házassága és anyasága miatt hagyja abba. Férje Komócsy József költő lesz, azonban nem pályaelhagyó, hiszen sikerül a családi szerepei mellett elvégeznie a rajztanítónői és női festészeti szakot. Özvegysege után második férje 1907-től Krenner Viktor festőművész, író, így a művészethez családiról is kötődik. Szakmai pályája az országos képzőművészeti főiskolán folytatódik, ahol 1937-ig oktat. Esetében a szerepek összeegyeztetése sikertörténet és társadalmi felemelkedést mutat. Oktatói karrierje a női rajzoktatás és a képzőművészeti főiskola vonatkozásában is példaértékű, ambiciózus.¹³

Marlin Mollyt 1892-ben nevezik ki a szászsebesi állami elemi iskolához rendes tanítónőnek. 1895-től Kassán a Felsőbb Leányiskola tanítójaként heti 18 órában rajzot, mértant, tornát tanít, a rajzsztár óre. Az iskola értesítőiből¹⁴ órái tartalma rekonstruálható, ez betekintést enged a korabeli rajz- és mértantárgyak struktúrájába, finalitásába. Mindez a mértani rajz, a geometriai díszítmények, a síkidomok rajzolása, a szabadkézi rajz, a perspektivikus látás, festés köré szerveződött. Pár évvel később, 1902-ben sikerül előlépnie rendes tanítónőnek, amely folyamat szempontunkból túlmutat a sima előléptetésen.

Egy korábbi tanulmányomban¹⁵ írtam arról, hogy bizonyos női szereplehetőségek és szakmai pályák nem alakulhattak volna annyira szerencsésen, ha nincs a háttérben anyagi és szellemi támogató. Marlin Molly esetében e támogató a kolozsvári tudós, Brassai Sámuel, aki nagyon korán, vagyis az 1858-as nőíró vitában elsőként foglal állást a nők alkotó szereplehetőségei mellett és kritikusan viszonyul ahhoz a férfitársadalomhoz, amely elzárta őket az oktatástól.¹⁶ A *Siebenbürgisch-Deutsches Tageblatt* 1896-ban figyel fel Marlin Molly tevékenységére és fontosnak tartja kiemelni az erdélyi származású nő tanulmányainak támogatóját.¹⁷

A Mintarajziskola 1888/89-es évkönyvének statisztikai adatai közt azt olvassuk, hogy Brassai Sámuel nyug. egyetemi tanár 500 forinttal segélyezte a női osztály egy

13 Karrierjére Bicskei Éva és Peternák Miklós hívta fel a figyelmet. BICSKEI: *i. m.*, illetve PETERNÁK Miklós: *Fényképek a művészeti képzés háttérében*. Per Aspera ad Astra VIII(2021). 2. sz. 151–179. A pályakép értelmezéséhez lásd Bojtos Anikó: *Székely Bertalan korai nőnevendékei (1871–1885)*. Ars Hungarica XLVIII(2022). 2. sz. 187–210.

14 Vö. online elérhető iskolai értesítők – Állami Leány Középiskola, Kassa: https://adt.arcanum.com/hu/collection/ADT_IskolaiErtesitok_Kassa_13996/ (Utolsó megtekintés: 2025. 04. 04.)

15 BERKI Tímea: „Édes jó Brassai bácsi!” *Közelítések egy 19. századi tudós levelezéséhez*. Erdélyi Múzeum LXXXI(2019). 3. sz. 11–23.

16 BRASSAI [Sámuel]: *Felnyitott levél Gyulai Pálhoz*. Szépirodalmi Közlöny 2(1858). 33. sz. 1397–1400; 34. sz. 1421–1425; 35. sz. 1445–1449; uő: *Tiltakozás*. Pesti Napló 9(1858). 127. sz. 2–3.

17 Sz. N.: (*Eine fächliche Mahlerin*). *Siebenbürgisch-Deutsches Tageblatt* 1896. 6855. sz. 685.

növendékét.¹⁸ Itt nem nevezik meg a diákot. Ugyanakkor Rigó Mari húgának, Annának, amint Brassai levelezéséből kitűnik, barátai segítségével 1000 forintért Bécsből zongorát vásárol.¹⁹ A tudós e gesztusából arra következtethetnénk, hogy Rigó Marit támogatja anyagiilag, ami akár igaz is, de itt mégsem ő a kedvezményezett. A kolozsvári Brassai-hagyatékban fennmaradt, 1888. szeptember 13-ai keltezésű pénzutasvány szerint a tudós postán küld 500 forintot Marlin Mollynak Szászsebesre.²⁰ (Mellesleg pár évvel később szintén a Mintarajziskolában tanuló küküllődombói Csiki Istvánnak küld pénzt, de csak 30 forintot.²¹) Látható, hogy a kéziratos levelezés és a Mintarajziskola értesítője jelentős (kontroll)forrás az oktatáshoz való hozzáférés, anyagi aspektusok, mecénatúra tekintetében.²² Az értesítő szerint Gömör és Kishont vármegye közönsége 100 forinttal segélyezte egy másik női növendék tanulását, a nagyváradi görögkatolikus püspökség 250 forint ösztöndíjat biztosított egy első osztályos növendéknek – nem pontosít az értesítő, valószínű, hogy nem nőről van szó, akárcsak a Zombor városi Falcione-féle 600 forintos ösztöndíj esetében. Nyilvánvaló, hogy a vármegyei és az egyházi püspökségi, de akár az említett városi ösztöndíj összegéhez képest is kiemelkedően magas a Brassaitól érkező segély, ráadásul egyedi abban az értelemben, hogy magánszemélyként, nyugalmazott egyetemi tanárként fizet majdnem annyit, mint a többi támogató, ráadásul a tandíjakból befolyt éves összegek is e támogatások körül mozognak. Hozzátehetjük ehhez, hogy az iskolát elvégző fiatalok kezdő tanítókként alig számíthatnak a tandíjnál picivel magasabb fizetésre, hiszen a Brassai–Marlin-levelezésből kiderül, hogy a segédtanítói 710, a rendes tanítói fizetés pedig 750 forint.²³ Ez az anyagi támogatás tehát nélkülözhetetlen a fiatal szászsebesi lány felsőfokú oktatása tekintetében. Kapcsolatuk nem merül ki ennyiben. Máskor Marlin Molly azért keresi fel Brassait levélben, hogy elhelyezkedése ügyében – 1894-ben Eötvös Lorándnál, előléptetéséért pedig 1897 januárjában Csengery Antalnén keresztül – Wlassics Gyula miniszternél járjon közben. Ez a gesztus a tudós személyes és szakmai kapcsolathálójának dinamikáját, annak szimbolikus tőke mivoltát érzékelteti, amelyet mindig hasznosít, ha szükséges. Wlassics megkeresése eredménytelen volt ekkor, mivel az 1897-es év helyett csak 1902-ben

18 KELETI Gusztáv: *A magyar kir. országos mintarajziskolának és rajztanárképzőnek értesítője az 1888/89. tanévről*. Franklin Társulat, Bp., 1889. 42.

19 A műkedvelő zongorista Anna Liszt-tanítvány lesz, majd előadóművész, zongoratanár.

20 *Pénzutasvány*. 1888. szeptember 13. Kézirat. Lelőhelye: Magyar Unitárius Egyház Kolozsvári Gyűjtőlevéltára. Jelzete: Ms 239. Vegyes táviratok és postai fölvevények.

21 *Pénzutasvány*. 1896. március. Kézirat. Lelőhelye: Magyar Unitárius Egyház Kolozsvári Gyűjtőlevéltára. Jelzete: Ms 239. Vegyes táviratok és postai fölvevények.

22 KELETI: *i. m.* 44.

23 *Marlin Molly Brassai Sámuelhez*. 1897. január 9. Kézirat. Lelőhelye: Magyar Unitárius Egyház Kolozsvári Gyűjtőlevéltára.

sikerül Marlin Molly előléptetése,²⁴ de addigra már számára is megadatik a miniszterrel való személyes találkozás, ugyanis a kassai dóm felújítása, átépítése utáni átadására Wlassics a városba érkezik 1896 szeptemberében. Ellátogat az Állami Leánygimnáziumba. Az intézet vendégkönyvének Marlin Molly által ízlésesen festett egyik lapjára jegyezi be nevét, mi több, a „segédtanítónő az 1898/9. tanévben a rajzban elért szép eredményért a miniszter úr Ő Excellenciájától is nyert kitüntető elismerést [...] és részére I. ötödéves pótlékul 120 korona utalványoztatott”.²⁵ A fentebb említett levelezés felől ez az (anyagi) elismerés Marlin Molly érdemei mellett támogatói közbenjárás eredménye is lehet. A megkésétt, de folyamatos minisztériumi figyelem tovább kíséri a nő pályáját. Például az 1899-ben kieszközölt éves szabadsága mellé állami segílyt is nyer a külföldi (előbb féléves müncheni, majd párizsi) tanulmányútjához.²⁶ Az 1900-as évek elején visszatér Münchenbe, majd Berlinbe is eljut.²⁷

A híres festőakadémiák látogatásakor szerzett tudás kamatoztatása sem marad el, a visszatérő Marlin Molly különdíj fejében vezeti be a vízfestészetet a kassai iskolába. Diákjai alkotásait kiállításokon, tárlatokon mutatja be, például 1898-ban Kassán az iskolában kolléganőjével, a kézimunkát tanító Radványi Annával közösen. A kassai *Pannónia* tudósítója, miközben a város figyelmébe ajánlja a kiállítást, ezt írja: „konstatálnunk kell, hogy különösen a csak ez éven megnyílt aquarelle kurzus fényesen bevált. A kiállított diszítmények, szénrajzok csinosan és tisztán, gonddal vannak kidolgozva; egyes virágcsoportok festésében és tájképek rajzolásában már némi önálló felfogás és hangulat is nyilvánul”.²⁸ Látható tehát, hogy az új technika bevezetése a helyi sajtóban is hírértéket nyer.²⁹ Talán itt érdemes szót ejteni arról, hogy 1900-ban Marlin Molly is részt vesz Budapesten Szuppán Vilmos iskolaigazgató, rajztankönyv-

24 Rendes tanítónőként – a fizetési skála legalján, a miniszteri segédtitkárokkal azonos kategóriában – a X. fizetési osztály 3. fokozatába sorolják, ami 800–1000 forintos fizetést jelent, amelyhez még lakpénzt és 120 korona pótlékot is kap. Vö. *A kassai m. kir. állami felsőbb leányiskola értesítője az 1899–1900. iskolai évről*. Szerk. KOLACSKOVSKY Elza. Ries Lajos könyvnyomdája, Kassa, 1900 (a továbbiakban *Értesítő 1899–1900*); Szívós Erika: *A magyar képzőművészek társadalmi helyzete a 19–20. század fordulóján* = uő: *A magyar képzőművészet társadalomtörténete 1867–1918*. Új Mandátum, Bp., 2009. 97.

25 *Értesítő 1899–1900*. 63.

26 Uo. 68.

27 Lásd Gudrun-Lianne ITTU: *Siebenbürgisch-Deutsche Künstlerinnen vom Ende des 19 und Anfang des 20 Jahrhunderts*. Studia Ubb Historia Artium LXV(2020). 1. sz. 139.

28 Sz. N.: *Az állami felsőbb leányiskola*. Pannónia 1898. június 23-i sz. 5.

29 „Sok tekintetben új alapon indult meg a rajztanítás. Marlin Molly tanítónő a külföldön jónak, üdvösnek tapasztalt újításokat hozott be és a tanításban meglepő eredményt ért el. Mind nagyobb tért foglal el tanításában a természet után való rajzoltatás; a növendékek fantasiájának és találékonyságának és ezzel együtt munkakedvének pedig nagy tért nyit az önálló tervezetek készítése. A víz-festészeti tanfolyam is szép sikert mutatott fel.” *Értesítő 1899–1900*. 53.

szerző 25. éves tanári jubileumán, ahol „vidéki állami felsőbb leányiskolák igazgatói és tanári testületei is csatlakoztak az ünnepélyt rendezőkhöz, miáltal annak országos jelleget adtak. Az üde lombbal ékesített nagy terme az iskolának, melynek ünnepi keretét a fehérruhás növendékek alkották, megtelt díszes válogatott közönséggel, melynek sorában miniszteri biztos, államtitkár, számos iskolaigazgató, a kolozsvári igazgató De Gerando Antonina, de Marlin Molly is ott volt más felsőbb leányiskolái tanítónők társaságában”.³⁰ Szuppán Vilmos az iskola indítása óta igazgató itt, ahol Marlin Molly ez ünnepségre látogatva „rajztanításunkat tette tanulmány tárgyává”.³¹ Ezt a tanulmányozást az értesítő az iskolában látogatást tévő politikai és szakmai hivatalosságokkal egyenrangúan kezeli. Marlin Molly időzése az intézmény szempontjából eseményszámba menő és számontartandó.

1902-ben ismét Budapesten jár, és az Állami Felsőbb Leányiskolában tartott előadásában veti fel azokat a szakmai dilemmákat, amelyek őt foglalkoztatják. Nőként a női oktatásról, a rajztanításról és a képzőművészeti pálya lehetőségeiről beszél tanárai, kollégái előtt. Előadását közli a kassai iskola értesítője³² (önálló értekezésként kiadott közleményként is³³), így e forrásból kitűnően rekonstruálható érvelése a rajz-oktatás hogyanját illetően. Határozottan érdemes részletesebben foglalkozni ezzel a szövegével.

Marlin erős kérdésfelvetéssel indít, a műtermi alkotás és iskolai rajzoktatás összeegyeztethetőségének kérdésével: a művészetet hátrahagyva lép ő a katedrára, művészi aspirációitól megfosztottan. Önreflexíven, saját hiányosságait a gyermeki léttel, a gyermek és művészet kapcsolatával köti össze: „hisz gyermekkorai rajzóráimra ijesztő élenkséggel emlékeztem vissza; magát pedig a gyermeket a művészet iránti viselkedésében még alig ismertem annyira, hogy megvigasztalhatott volna. Csak lett volna sejtelmem »Die Kunst im Leben des Kindes« című nagy mozgalomról, mely hullámban tartja a külföldi művészek, paedagógusok gondolkozását, – megkönnyebbültem volna”.³⁴ Tanítói gyakorlata hiánya és a gyermeki sajátosságok ismeretlensége találkozik a lányok oktatáshoz való joga ügyével, és diákjaival végzett gyakorlatai felől

30 SZUPPÁN Vilmos: *Értesítő a budapesti m. kir. állami felsőbb leányiskola és a vele kapcsolatos felső továbbképző tanfolyam 1900–1901-iki huszonhatodik iskolaévről*. Fritz Ármin könyvnyomdája, Bp., 1901.

31 Uo. 20.

32 MARLIN Molly: *Rajztanítás művészi alapon = A kassai m. kir. állami felsőbb leányiskola és a vele kapcsolatos internátus értesítője az 1902–1903. iskolai évről*. Szerk. MÖSZL Gusztáv. Vitéz könyv-, kő- és műnyomdája, Kassa. 83–91 (a továbbiakban *Értesítő 1902–1903*).

33 Az intézmény férfi tanárai mellett (akik a lánynevelésről és számtanról írnak) Marlin Molly és Halmi Piroska értekezését közli az iskolai értesítő. Halmi Piroska a németországi iskolák rendszerét ismerteti 1908-ban, kiemelve azokat a sajátosságokat, amelyek a kassai oktatási intézményben is adaptálhatók lennének.

34 MARLIN: *i. m.* 83.

jut arra a következtetésre, hogy a lányok képzőművészeti nevelése tulajdonképpen a haza művészetének és a haza szeretetének szolgálata. Módszertani szempontból közelít az oktatáshoz. A szemléltetés módszerét kifogásolja, amikor a tanteremben látható, élettelen, pedáns rajzmintákat hozza szóba. De tesz is a kifogásoltak ellen: „helyükbe aggattuk a legjobb mesterek jó rajzú, üdeszínű munkáit. Fali polcokon díszletek a fenséges antikok, különböző stílusú edények, pajzsok, oszlop-fejek. Erdő, mező pedig adott friss virágot”.³⁵ Megváltoztatja, élővé teszi tehát a gyermeki képzeletet is mozgósítani tudó rajzolás, vagyis kezdetekben a mintakövetés tárgyát. Példái részei ugyan a tantervnek, de módszertanilag új, felfedeztető, a gyakorlatitól az elméleti felé haladó oktatási szemléletéről árulkodnak. A levélrajzolás mellett az orgonatervezet és babaszoba példáit ismerteti, részletesen bizonyítva, hogy eljárása miként szolgálja a fiatalok esztétikai, etikai és vallási érzékét, pontosabban: a természeti megfigyelés esztétikai, a természetvédelem etikai, míg a természetből vett tárgy (levél, orgona) rajzolás közbeni csodálata járul hozzá a lelki és vallási érzület fejlesztéséhez – így nyilatkozik meg a művészet léleknevelő ereje. A szigorúan szabályozott, tanterv által előírt feladat kivitelezésében, az alkotásban megengedett egyéni szabadság a másik olyan (ism)érve Marlin Molly tanítói koncepciójának, amely teret ad a gyermeki önkifejezésnek. A művészeti alapokon nyugvó rajztanítás okfejtésében funkcionális, az iskolán kívül is releváns tudást, gyakorlatot nyújt, és ez „a leány vezesse be a művészetet az otthonba!” kijelentésében köszön vissza. A babaszoba, annak műérzékkel történő berendezése egyfelől a tanítványok otthonában is nyomot hagyhat, másfelől pedig a (magyar) iparművészetet ismerteti meg azokkal. A székely parasztkorsó, a magyar „ornament” így nyer kettős értéket: a sajátos ipar- és díszítőművészeti tárgyak használata az iskolai feladaton túl az otthonok részévé válik, az oktatás etnikai, nemzeti identitásformáló jellege pedig felerősödik, a homogenizáció irányába mutat, az intézetben létrehozott alkotások pedig a szimbolikus nemzetrepresentáció részei lesznek.

Marlin Molly magyar lányokról beszél, a magyar nő géniuszához fohászkodik, hogy a művészetet a rajztanítás fölé emelő munkájában megsegítse nemcsak őt, hanem kollégáit is, akiket „a haza művésze, a haza szeretete hív! – Zászlója fennen leng, – mutatja az utat! Induljunk alája egytől-egyig! – »Előre!«”.³⁶ Hazafias gesztus tehát a lánynevelés, a rajztanítás, a magyar iparművészet iránti érdeklődés. Marlin értekezésének jelentőségét és tanítói gyakorlatát a rajztanárok elismerik, és a rajzoktatás modern irányába sorolják, mint ahogy Szűts Izsó, aki a műízlés neveléséről tartott előadásában és annak írott változatában is említést tesz róla.³⁷

³⁵ Uo. 84.

³⁶ Uo. 91.

³⁷ Vö. Szűts Izsó: *A műízlés nevelése. A rajzoktatás reformja Európában. A Magyar Rajztanárok Országos Egyesületének értesítője V(1903). 20. sz. 703–721.*

Marlin Molly fontosnak tartja, hogy az iskolai oktatáson túl egyéb alkalmakat megragadva is fejlessze diákjai műérzékét az iskolában kiállított diákmunkák által, vagy olyankor, amikor közös kiállításlátogatásra viszi azokat, 1902-ben például a Nemzeti Szalon kassai képműállítására, ahol Strasser Sándor számtan-, természettan- és mértantanárral együtt magyarázattal kísért ismertetőt tartanak,³⁸ vagyis tanárként a szemléltetés és megfigyeltetés említett lehetőségeivel élnek.

Tanári működése idején a rajzszerző óra, ez szakmájából adódó feladat, akárcsak a Wlassics Gyula látogatása apropóján már említett vendégkönyv festése, díszítése, amely keze alatt iparművészeti tárggyá alakul, miközben a látogatás emlékét őrzi. Ennél sokkal érdekesebb az, hogy a millennium iskolájukban történő májusi megünneplésekor felügyeli a díszítést, és „a színpad bálteréül egy három méter magas képet festett, mely Árpád fejedelmet vezéreivel ábrázolja. [Május] 9-én reggel a növendékek nemzeti színű kokárdákkal felékesítve, sokan magyar díszruhában, jelentek meg az iskolában, honnan mindannyian saját felekezetük templomába ünnepélyes isteni tiszteletre mentek”.³⁹ A honfoglalás narratívájába épülő színpadi háttér, a nemzetrepresentációs millenniumi ünnepi díszlet eléri a német sajtó ingerküszöbét is, ahol az alkotást festményként, nem dekorációként értelmezik.⁴⁰ A lányok rajzoktatásakor már előkerült az iskolában tanultak otthoni kamatoztatása és a művészeti tudás funkcionalitása, applikatív lehetősége kapcsán, hogy az ipar- és díszítőművészeti jártasság mennyire meghatározó lehet az oktatáson túl is. Marlin Molly esetében ezek a díszítőmunkák is hasonló jelentéssel telítődhetnek, ambivalens mivoltuk egyértelmű: miközben önálló művészi alkotások, alkalmi ünnepek olyan dekoratív elemei, melyek közösségekké válnak, és a tanári hivatás nemzeti narratívába épülő részét képezik. Így nem a férfiak által művelt, értékesebbként elismert festői alkotóművészet részei, hanem abból a perspektívából csak másodlagosak.

Bár végső soron Marlin Molly rajztanító pályája sikertörténet, e diszkriminációt már diákkorában megtapasztalhatta nőtársaival együtt. Amint erre Bicskei Éva felhívja a figyelmet, a rajzoktatás megőrizte nem specifikus jellegét, azaz eltérő bánásmódban, elméleti és gyakorlati szakoktatásban részesítette még a 20. század elején is a férfi és női hallgatókat.⁴¹ A professzionális diszkrimináció másik példája – a tanulmány elején Rigó Mari festői szerepéhez kapcsolódva – a dilettáns, azaz műkedvelő címke, amely még a századelőn is használatban volt a nők professzionális képzőművészeti tevékenységére vonatkozóan, ráadásul „a mintarajztanodában elsajátított ipar-

38 Lásd *Értesítő 1902–1903.* 61.

39 Uo.

40 Marlin Molly e munkája és rövid életrajza említése apropóján hangsúlyozzák Brassai támogatását, valamint azt is, hogy mekkora alkotás ez a festmény. Vö. Sz. n.: (*Eine fächliche Mahlerin*). Siebenbürgisch-Deutsches Tageblatt 1896. 6855. sz. 685.

41 BICSKEI: *i. m.* 16.

művészeti tevékenység különösen kedvezőtlen elbírálás alá esett”.⁴² A női emancipációban alapvető szerepet betöltő intézmény számszerűsíthető eredményeit szintén Bicskei Éva foglalja össze: a mintarajztanoda „1871 és 1914 között mintegy hatszáz-húsz nőt részesített felsőfokú képzőművészeti képzésben, és közülük százkilencvennyolcan szereztek rajztanítónői képesítést”.⁴³ E kis statisztika értelmezésekor a (fesző) női életpálya sajátosságaival is számolnunk kell, mivel a társadalmi normakövetés (házasságkötés, gyermekvállalás) miatt sokan pályaelhagyók lettek. Az az elképzelés is működött az intézményben, hogy „azok a növendékek, akik az oklevél megszerzése után tanítónői álláshoz egyelőre nem juthatnak, ily módon iparművészeti készségük és kézi ügyességük révén tarthassák fent magukat”.⁴⁴ Ez utóbbi elképzeléssel cseng össze Marlin Molly értekezése is, amelyben, mint már arról szó esett, a háziipari és iparművészeti ismeretek (otthoni) alkalmazhatóságát hangsúlyozza.

Életpályájának további alakulásához visszatérve, Kassán ő is jótékonyági „amateur kiállítás”-on van jelen 1897-ben,⁴⁵ akárcsak Rigó Mari Kolozsváron, és tanítói működése alatt is folytatja festészeti munkásságát. Azonban Rigó Maritól eltérően külföldi tanulmányutakon vesz részt, amelyek célja kettős: az ottani rajzoktatás tanulmányozása és az önképzés (pl. új technikák megtanulása).

Marlin Molly az 1900-as évektől állandó szereplője a Nemzeti Szalonnak, ahol a kiállított műveiből fel is vásárolnak⁴⁶: *Tőparton* című alkotását Oszkar von Krücken⁴⁷, a *Csendélet* címűt pedig a Szalon kassai kiállításán az N. N. monogram mögött rejtőző vásárló.⁴⁸ 1903-ban egykori évfolyamtársa, Komócsy Józsefné (Röszner Adél) ír cikket *Téli kiállítás a Nemzeti Szalonban* címmel, amelyben az áll, hogy „[a]z előtérben vízfestmények, rézkarcok és litográfiák vannak csoportosítva. A két utóbbi műfaj egyszersmind egy új név debüt-jét jelenti. Ez Marlin Molly, az erdélyi születésű rajztanítónő, a kinek enerzsiáját és hivatásába vetett hitét nem bírták leigázni a mostoha viszonyok. Végre rajta is beteljesedett az evangéliumi mondás: meghallgattatott és két évig tanult külföldön. Kiállított művei meggyőző bizonyosságot szolgáltatnak

42 Uo. 25.

43 Uo. 27.

44 Uo. 17.

45 Sz. n.: *Amateur kiállítás*. Pannónia 1987. 165. sz. 1–2.

46 A festőnők konvencionális, preferált alkotásai eladhatóságát illusztrálja: „De természetesen nem csupán ő [Parlaghy Vilma 19. századi ünnepezt és keresett portréfestő] létezett ekkor a műtárgypiacon, hanem más festőnők is, bár csakúgy, mint más művészeti ágak esetében, a népszerű piacra kellett termelniük, portrékat, állatokat, csinos csendéleteket kellett festeniük, hogy alkotásaikat eladhassák”. SZÉCSI–GÉRA: *i. m.* 370.

47 Vö. Sz. n.: (*Művásárlások a Nemzeti szalonban*). Pesti Hírlap 1900. márc. 21. 6. Ugyanez a hír olvasható a *Magyarország* című lap 1900. márc. 22-i számának 10. oldalán is.

48 Vö. Sz. n.: *Képvásárlás*. Felsőmagyarország 1902. okt. 30. 4.

arról, hogy a kultuszminiszter nem érdemtelenül részesíté támogatásában”.⁴⁹ Korábbi kiállításai ellenére debütnek nevezi a budapesti jelenlétet a cikkíró – aki a képzés elvégzése után nem sokkal nyer „emberségből” és kevésbé professzionális megítélés alapján segédtanítói állást a mintarajztanodában⁵⁰ –, hiszen a kassai Szalon-szerepléshez képest ez szintváltást, fővárosi bemutatkozást jelent. Komócsyné (ön)reflexív, akár saját mostoha körülményeire is reflektáló írása kiemeli a külföldi tanulmányok és a miniszteri támogatás fontosságát Marlin pályájának alakulásában. Az sem mellékes e vonatkozásban, hogy ezen a kiállításon a magyar kormány vásárlóként van jelen: a számos általa felvásárolt műtárgy között kitüntetett szerepet kapnak Marlin Molly rézkarcai és litográfiái már csak azért is, mert a kiállításon szereplő más női alkotók, Rónay Kinga, Brück Hermin és Bömm Ritta műveit nem a kormány, hanem magánszemélyek vásárolják meg.⁵¹ Amiről nem tájékoztat ez a cikk, természetesen azért, mert nem képezi tárgyát, az az, hogy Marlin Molly külföldön is kiállít, Münchenben például 1902-ben.⁵² A Nemzeti Szalonon⁵³ később is részt vesz, 1907-ben Erdélybe is visszatér művészként a szász alkotók segesvári kiállítására,⁵⁴ melyet a Sebastian Hann Egyesület⁵⁵ szervez.

Időközben az 1904-es tanévet a tanári testületre nézve rosszként tartja számon a kassai leányiskola. Betegségek, halálesetek, nyugdíjba vonulás miatt maradnak távol tanárok, köztük Martin Molly, aki „ideiglenesen nyugdíjaztatta magát, hogy tehetségeit, a nézete szerint kevésbé idegrontó művészi pályán érvényesítse”.⁵⁶ Szűk tíz év tanítói munkásság és pár évvel az ígéretes előadás után a rajztanító pálya negatív aspektusait látjuk itt, miközben festőként növekvő népszerűségnek és a kormány figyelmének örvend. Egyéni példája nem lehet mutatója a női festők karrierjének, jóval több információra lenne ahhoz szükség, hiszen a kérdések adóttak. Miért vált ideg-

49 KOMÓCSY Józsefné: *Téli kiállítás a Nemzeti Szalonban*. Budapesti Építészeti Szemle XII(1903). 2. f. 18–20.

50 Vö. BICSKEI: i. m. 22–23.

51 Lásd Sz. N.: *Művásár. Vásárlások a Nemzeti Szalon budapesti téli tárlatán*. Művészet II(1903). 1. sz. 76.

52 Sz. N.: *Offizieller Katalog der Münchener Jahres-Austellung 1902 im Kgl. Glaspalast*. Der Münchener Künstlergenossenschaft, München, 1902. 179.

53 Például a *Durcáskodó* című munkájával, lásd KÉZDI-KOVÁCS László: *A „Nemzeti Szalon” rajzkiállítása*. Pesti Hírlap 1908. máj. 3. 10.

54 Vö. ITTU: i. m.

55 Az 1904 és 1946 között működő egyesület történetéhez lásd Gudrun-Liane ITTU: *Sebastian Hann – Verein für Heimische Kunstbestrebungen – Bewahrer des Althergebrachten und Förderer des Neuen (1904–1946)*. Studia UBB Historia Artium LXIV(2019). 1. sz. 171–194.

56 Sz. N.: *Az 1905–1906. iskolai év története = A kassai m. kir. állami felsőbb leányiskola és a vele kapcsolatos internátus értesítője az 1905–1905. iskolai évről*. Szerk. KOLACSKOVSKY Elza. Vitéz A. könyv-, kő- és műnyomdájában, Kassa. 1906. 55.

rontóvá e pálya? Miben változott, javult-e a női festők, rajztanítók helyzete, társadalmi megítélése az 1895 és 1905 között időszakban? E szűkszavú iskolai értesítői megfogalmazás rejt-e, és ha igen, akkor milyen mögöttes információkat, amelyek rekonstruálása források hiányában talán lehetetlen. Örvend-e a kormány részéről ekkora figyelemnek más, vele egykorú női képzőművész? Évfolyamtársai karrierjének viszonylatában ez visszalépés vagy sem? A számos kérdés közül ez utolsóhoz kapcsolódóan folytatható a gondolatmenet.

Az oktatói és alkotói pálya Marlin által a budapesti előadásában jelzett nehezen összeegyeztethetősége munkálhat e későbbi döntés hátterében, illetve magánélete: 1907-ben házasságot köt Karl Horn professzorral, Németországba költözik. 1911-ben vonul nyugdíjba. Időközben fia születik, akinek 1948-as halála után idősek otthonába kerül, és ott hal meg 1954-ben. Kései házassága, a gyermekvállalás nem elsődleges okai a rajztanítói pálya elhagyásának, azonban külföldre távozása kiszakítja megszokott kulturális és professzionális közegéből. Német nyelvű források felkutatása segíthet talán életének e második, külföldön megélt szakasza utólagos rekonstruálásában. 1935-ben Frieda Marlin rokona kufsteini halála kapcsán olvashatnak ismét róla Erdélyben, a német nyelvű lapban.⁵⁷ A gyászolók közt felsorakoztatott női rokonok közül például Auguste Marlin zongoratanárnő Gyöngyösön, Mathilde Marlin leányiskolai tanító Szászsebesen, akárcsak a pályakezdő Marlin Molly, aki itt rajztanítói foglalkozását megőrizve szerepel müncheniként. Családjában léteznek az övéhez hasonló szakmai életpályák, ekként szakmai mintakövetésről beszélhetünk esetében.

A rajztanítónő iskolán és szakmán⁵⁸ kívüli érdeklődése is figyelmet érdemel. Bekapcsolódik Kassa kulturális és szociális életébe. 1897-ben a kassai női daloskörben énekel.⁵⁹ A helyi turistakör tagja, ahol kirándulásvezetői minőségben is fellép,⁶⁰ az áldozócsütröttői kirándulás „kitűzésénél különös tekintet volt a hölgyek részvételére. [...] A hölgyek szíveskedjenek magas cipőben és könnyű öltözetben megjelenni. Felöltök és pléddek föltétlenül szükségesek”.⁶¹ A kirándulást hirdető újságcikk a nők részvételét szorgalmazza. Valószínű, azért szervez a kör Marlin Molly vezette kirándulást, hogy a hölgyeket könnyebben megszólíthassák. Az öltözetükre vonatkozó kérés azt jelzi (a poggyászként feladott élelemcsomaghoz hasonlóan), hogy még alakulóban van a turizmus kultúrája. A *Pannónia* c. lap a kirándulásról is beszámol. Megtudjuk, hogy

57 Sz. N.: *Todesfall*. Siebenbürgisch-Deutsches Tageblatt 1935. 18749. sz. (okt. 17.) 3.

58 Az érdeklődés kapcsán fontosak lehetnek azok a szakmai szervezetek is, amelyeknek tagjává válik. Ezek az Országos Középiskolai Tanáregyesület (1898-tól) vagy a Magyar Rajztanárok Egyesülete (1905-től).

59 Sz. N.: *Hangverseny*. Abaúj-Kassai Közlöny XXVI(1897). 6. sz. 2.

60 Lásd erről bővebben: Sz. N.: *Kassa-vidéki turista kör*. Pannónia 1898. 113. sz. (máj. 18.) 5.

61 Uo.

a vonatozást követő, öt kilométernyi gyalogutas túrán hat nő vett részt, és hogy „az egyesület titkára Truskovszky Gyula az útba eső szebb pontokat lefényképezte s alkalmunk lesz a felvételeket Mildner Ferencz kirakatában megsejmelhetni. Ezen alkalommal ismételtén figyelmeztetjük r. olvasóinkat, hogy ily társas kirándulásokon részt venni nem csupán társadalmi, de egészségi szempontból is ajánlatos”.⁶² A rekordként elismert női jelenlét, mint fentebb jeleztem, nem függetleníthető Marlin Molly túravezetőtől. A fényképész által megörökített képek a könyvkereskedő kirakatában pedig szimbolikusan tágitják ki, és teszik szélesebb közösségi élménnyé a turisták által megcsodált tájat mint látványt. A cikkbeli két szempont szintén e közösségiség irányába mutat: a kirándulás a szocializáció tere, nők számára különösképp, ráadásul a természetjárás egészségre gyakorolt hatása is vonzóként kínálkozik. Marlin Molly ugyanebben az időszakban, az 1890-es évek végén az erdélyi szászok turistaszervezetének, a Siebenbürgisher Karpatenvereinnak is rendes tagja.

Innen nézve, amennyiben etnikai identitására vagyunk kíváncsiak, magyar nyelvű szocializációja, iskoláztatása, magyar nyelvű oktatói pályája ellenére se tévesszük szem elől szászsebesi származását, evangélikus felekezetét és kötődését a szász etnikumhoz. Szakmai identitásáról összegzésként állítható, hogy miközben a kassai leányiskola rajztanára, pedagógusi karrierjét sikerül úgy alakítania, hogy reflexíven tekint szakmájára. Nemcsak gyakorolja azt, hanem elméleti kihívásként tekint rá, külföldi útjai során a rajztanítás lehetőségeit, eszköztárát, technikáit, módszereit tanulmányozza, azok magyarországi alkalmazhatóságával kísérletezik, előadást tart, értekezést ír. Bár kezdetben a Rigó Mariéhoz hasonlít pályája, egy idő után eltérően alakul életútjuk. Míg Rigó Mari a budapesti tanulmányai után visszatér szülővárosába, Kolozsvárra, Marlin Molly csak ideiglenesen jár el ugyanígy, és folyamatosan azon ügyködik – amint láttuk, Brassai Sámuel közbenjárását kérve és annak sikerében reménykedve –, hogy ne maradjon Szászsebesen. Így válik kassai rajztanítótá. Hazája határain belül mozog, és külföldi tanulmányútjairól mindig visszatér, addig, amíg rá nem szánja magát 45 éves kora körül előzetes nyugdíjaztatására. Pedagógusi és művészi karrierje intenzitásának ritmusa is változó: a diákkorában dilettáns és „amateur” művészként elismert, pályakezdő pedagógus diákjaival is alkot, kiállít, majd a 20. század első éveiben, külföldi tanulmányútjai következtében egyre inkább elkülönül alkotói munkássága. Amint láthattuk, rajztanítóként és festőként egyaránt kitüntetett figyelmet kap a szakma részéről, alkotásai megvásárlandók. A kormány részéről ez a gesztus a nemzeti szalonok alkalmával nemzetrepresentációs, muzeifikációs gesztusként, de a mecenatúra ilyenfajta átörökítődéseként is értelmezhető.

A német és román nyelvű, későbbi szakirodalom tehetséges erdélyi szász festőnőként tartja számon (kevésbé fontos szempontjából rajztanítói munkássága), és ki-

62 Sz. N.: *A kassai turista egyesület*. Pannónia 1898. 118. sz. (máj. 25.) 4.

emeli, hogy kortársaival ellentétben nem itthon keresi boldogulását, hanem külföldre távozik, ezzel pedig magyar vonatkozásban is megszakad a történet. Szocializációja, pályája ugyan Magyarországhoz köti, Münchenbe költözése magánéleti változást hoz, ráadásul a szász/német nyelvű kultúrához köti/kapcsolja vissza, és szimbolikusan eltávolítja hazájától meg attól a magyarországi szakmai közösségtől, amelyhez addig tartozott. A rajztanító nők, Marlin Molly kollégái életrajzának, pályája alakulásának, a kassai vagy budapesti leányiskolák működésének alaposabb ismerete, a pedagógusi és képzőművészi szereplehetőségek vállalása, a magánélet és továbbtanulás, önképzés, karrier, az ezeket meghatározó döntések és dilemmák feltárása további irányokat jelelhet ki a kutatás számára, és gazdagíthatja a nők 19. század végi, 20. század eleji (társadalom)történetét.

EARLY CAREER AS ART TEACHER AND ARTIST.
MARLIN MOLLY (MÜLBACH, 1865-BAYRISCHZELL, 1954)

Keywords: women's education; art teachers; women artists; professional dilemmas; women's life paths

Marlin Molly is regarded by Gudrun-Liane Ittu, a researcher of Transylvanian Saxon art history, as one of the most important female artists of the 20th century. The biographical data of the six artists studied by Ittu are comparable, but they also raise questions and call for reflection on the Hungarian schools of painting, the institutionalisation of artistic education, the formation of women artists, their professional and, in this case, their ethnic identity.

Molly Marlin, who studied in Budapest with the support of the scholar Samuel Brassai, and in 1895 became member of the teaching staff of the Royal High School for Girls in Košice, continued her artistic activity, and was present at the exhibitions of the Hungarian National Salon. After the First World War she settled in Munich, her Transylvanian connections fading.

The school reports of the institution in Košice record her early career as art teacher. In addition to recording her presence in the teaching staff, these documents also help us to examine her role as a teacher, as an artist, her self-perception, and in general, the aspects of women's education. These resources also contextualise that activity of Marlin's which made her more visible in the Hungarian culture at the turn of the century. The present study examines from the perspective of Molly Marlin's biography the professional dilemmas and occupational possibilities of women artists at the end of the 19th and the beginning of the 20th century.

ÎNCEPUTUL CARIEREI ÎNVĂȚĂTOAREI DE DESEN ȘI ARTISTEI. MARLIN MOLLY (SEBEȘ, 1865-BAYRISCHZELL, 1954)

Cuvinte-cheie: *educația femeilor; învățătoare de desen; femei artiști; dileme profesionale; carierele femeilor*

Marlin Molly este considerată de Gudrun-Liane Ittu, cercetătoare a istoriei artei sașilor transilvăneni, ca fiind una dintre cele mai importante femei artiste din secolul 20. Datele biografice ale celor șase artiste studiate de Ittu sunt comparabile, dar totuși ridică întrebări și îndeamnă la o reflecție asupra școlilor de pictură maghiare, a instituționalizării educației picturii, a formării femeilor artiste, a identității lor profesionale și, în acest caz și etnice.

Molly Marlin, care a studiat la Budapesta cu sprijinul savantului Samuel Brassai, în 1895 devenind membrul corpului profesoral al Școlii Regale Superioare de Fete din Cașovia, și-a continuat activitatea de artistă, fiind prezentă la expozițiile Salonului Național din Ungaria. După Primul Război Mondial se stabilește la München, legăturile sale transilvănene estompându-se.

Buletinele școlare ale instituției din Cașovia relevă începuturile carierei sale și activitatea sa ca învățătoare de desen. Pe lângă consemnarea prezenței sale în corpul profesoral, aceste surse ne ajută și în examinarea rolului său de profesor de desen, de artistă, în studierea autopercepției sale, și în general, a problemelor legate de educația și formarea femeilor. De asemenea, aceste resurse contextualizează și acea activitate a lui Marlin, care a făcut-o mai vizibilă în cultura maghiară de la sfârșitul secolului. Studiul prezent examinează din perspectiva biografiei lui Molly Marlin dilemele profesionale și posibilitățile ocupaționale ale femeilor artiste de la sfârșitul secolului al 19-lea și începutul secolului 20.